

Bankar, Lepa Vida ⁸

Chet

Juan Bankar
Lepa Vida

Lepa Vida.

Lepa Vida

Njena mati

Poljanec, bolan študent

Mrva, papir pisar

Dioniz, pedagoški študent

Danjin, star delavec

Dolinar, mlad posestnik

Milena

Jadraunik

Dvoje študentov

Služabnica

Lučija

form. Virgaut.

4

I. 21

II. 24

III. 21

70.

+ 10

80

Mat. Rankar

~~Lepa Vida.~~
~~Fantazija, v resnici.~~
~~Priloga I.~~

Pozorišče je pa par peti nižje od rampe, kakor ~~da bi bilo~~ pogreznjeno. Glavni vhod je zadaj, nekoliko na desno (od gledalca); kroje stopnice drži do vrat. Na desni so durí v izbo Vide in njene matere. Na levi se pozorišče poglobi kakor v posebno zelo desno izbo, z prostoram ~~oddeljen~~ ^{oddeljeno}; tam je visoka strop pod stropom umejeno okno, pod oknom miza s knjigami in papirjem, ob steni ^{divan z odejo in vzglavjem} ~~postelja~~. Tredi pozoriščar velika miza in stoli, na levi gafa. Dioniz ~~Kraljica~~ sedi sklonjen na gafi, obraz uprt v dlani. Poljanec pa seduje mizo; na mizi prižgana svetilka.

Poljanec. ^(pripravljuje) Vta je z njim, se ogleda se ni...

Dioniz. Ne ogleda po domu?

Poljanec. Dokler ni stopila na ladjo. Ali

komaj je veslo udarilo in so se napela jindra, je Lepa Vida vzkliknila od bolečine, ~~kri~~ ^{proge}, kri je planila iz srca v oči. Ladja je plavala, ~~plavala~~ ^{plavala} proti solncu, morje je prepevalo. Lepa Vida ni slizala morja, ni videla solnca. Na njeno srce je brkalo, prosilo je pred durmi njenega srca: "On po morju hodi, sebe išče, sebe išče in se bridko joka..."

Dioniz. ~~Kraljica~~ (vstane). Čuj! (Obadva poslušata.)

Poljanec. Ne bo je do polnoči.

Dioniz. ~~Kraljica~~ Noč je punja, ~~da bo videla urjinske~~ ^{da bo videla urjinske} ~~blodi~~ ^{blodi}!

~~hodit~~ ^{hodit} ~~da~~ ^{da} svetilko. [Vzame svetilko z mize, odgane prostor na levi, stopi na mizo ter postavi svetilko na okno.]

Poljanec. Ne bo je do polnoči... ali do jutra... ali nikoli več... ^(Sede na gafa.)

Dioniz. ~~Kraljica~~ (se vrne). Ne kliči smrti, sava! Povej zgodbo do konca!

Poljanec. O prijatelj, ta zgodba nima konca!

Dioniz. ~~Kraljica~~ Ali se je vrnila Lepa Vida?

Poljanec. Niso pisali, ne povedali. [Keter je bil list odrgal ker ga žalucil v reko; list gre dalje, zmiroum dalje, dalje, blagor mu!... List se je bil spustil v solman, pod vrbe; tam se giblje, krepeče, ne more nikamor, val ga nosi od brega k bregu... neprestano od brega k bregu, brez cilja... (Vstane.) Eno samo prepenenje mu napreduje ostane, semu listu v solmanu: po spanju, prepenenje po dolgem, dolgem spanju...

Dioniz
Kotljun (zamisljen). Jaz sem si izmislil konca tej zgodbi... Lepa Linda je skala ob oknu in je gledala na morje in njene solze so kapale v morje. ~~Ko je bila njena žalost največja, je ob tih polnoči pobegnula iz glave ječe in je stopila na ladjo. Bilo pa je stokrat poplaval njeno stokratno topljenje. Tako je potrkalo na njeno srce, je potrkalo, reklo je pred dumi njenega srca:~~ "Kadar bo tvoja žalost največja, pobegni iz glave ječe, vrata bodo odprta in ladja bo pripravljena." In ko je bila njena žalost največja, je pobegnula ob tih polnoči in je stopila na ladjo... (Po odmoru, dišeči.) ...da... stopila je na ladjo...

Poljanec (snehljivi). Kaj se je zgodilo? List se je bil zgamil v solmanu, nastopil je pod od brega k bregu... nato se je vrnil — od brega k bregu...
v skotaji).

Dioniz
Kotljun (kakor da ga ni bil ali Poljanec). Nikjer več ni bilo črnih zidov, nepriznanih. Nič več ni bilo mrskih oken, ki bi strmela... iz smrti v svet strmela. Nič več tistih žalostnih oči, ne sivih, ne tistih korakov... nič več tistih korakov tistih mrplih, nemih senc, ki so se izprehajale po vrba, po hodnikih, po izbeh, ki so stale ob postelji in so ponovno spadle, budile človeka, da se je spdrnil bled in str...

Poljanec. Sanjajo, otrok!

Dioniz
Kotljun (sedi na goli, oči uprte kaistku). Alal je ob morju paradiž, odvarjen za njeno ljubezen... stokratno poverilo za stokratno topljenje. In oči, so ji sijale naproti, gaji se šumeli in...

so upriličlanjati, rdeče rože so disale; ~~in~~ ~~bolje~~
~~stijajo~~, na pragu je stal ^{malj} v skrlatu in kranj;
 in pozdravi kraljico ...

Poljanec. In ko stopite v svetli kranj ...

^{Dioniz}
~~Poljanec~~. Dan brez večera, ... večno življenje ...

Poljanec. Brez brepenenja?

^{Dioniz}
~~Poljanec~~. Kaj je brepenenja?

Poljanec. Blazer si!

^{Dioniz}
~~Poljanec~~ (proslav). Čuj! (Trkanje na dur.)

Damjan (prijazn). Ali se bolita? ali se čukata?

Poljanec. Stopite k nama, Damjan!

Damjan (odpre dur, stoji nad stopnicami). Pa kar
 v semi?

Poljanec. Postavit je svetilko na okno, da bi
 ne izgrešila poti. Luc nad morjem, da se ladja
 ne izgubi.

Damjan. Mnogo se jih je potopilo prav pred
 lučjo. Pred zdavnimi leti, ko sem bil v Ameriki,
 je šla velika ladja na Dvojje ... kar po sredi
 na dvojje ... pet pedit pred bregom. En sam človek
 se je rešil ... to se pravi, da ~~napol~~ ^{je bilo} človeka; ~~pod~~
 srleden otrok, ki ga je naš kakor na blagini
 priplaval, na prod ... (bije zganje iz steklenice.) Pižba,
 klavno je!

Poljanec (si nataci v kozarec). Se ti pižba kaptjo, mali,

Poljanec, pa pojdi spat. Ne bova je dočakala.

^{Dioniz}
~~Poljanec~~ (prijazn k mizi in piži). Dočakala jo bova ...

Se uocaj ne, pa jutri! ~~ff~~

Poljanec. In če jutri ne?

^{Dioniz}
~~Poljanec~~. Dočakala jo bova ... jazy jo bom dočakal!

Damjan. Jakaj ste jo izpustili, golobice?

Kadar ji darastejo peroti, je ne bo ^{kmalu} nazaj.
 Raznam jih, kerke golobice! Kolikor bolj je semes
 golobnjak, toliko bolj silijo k solnam. Tudi
 jaz sem bil tak golob, ko sem prvič pobegnil
 v Ameriko.

^{Dioniz}
~~Poljanec~~. Pa ste se vrnili, oče Damjan!

Damjan. Zelo, da sem pobegnil v drugo.

^{Dioniz}
~~Poljanec~~. In ste se v drugo vrnili!

Damjan. Jolej, na stara leta, se napravljam,
 da pobegnem v tretjo. Človek se giblje, kakor
 jadrenica na valovih, kadar vetra ni. Giblje
 se, ~~ali ne~~ ^{pripibljaj se} nikamor. Sam Breg nebeški

vedi, kaj je v njegovi krvi! Ko sem pobegnil
prokret, sem komaj čakal, da stopim na barko;
pet sem in viskal, od same norelosti sem zalucil
klobuk v morje. Če bi sedne sem bil belan od
same bridkosti; vse se mi je krzalo v prsih, če
sem se spomnil, kako je ob svetlobah stop, popolnoma
potrkavalo pri svetem Pavlu. Skrpel sem eno leto,
nič dalj. Ko sem se vrnil, sem skrajaj pokleknil
na to ljubo domačo zemljo. Če bi sedne sem
gledal proti morju ... jabolko se mi je čez morje
... dom mi je bil prst in mrtev ... (Po odmoru.)

Sam Bog nebeski vedi, kaj je človeku v krvi...
Poljanec. ^{Dioniz!} ~~Poljanec~~ Hrepenenje ... to je hrepenenje, ~~Poljanec~~!

Človek išče, kadi ... česa išče, kam se mu boče?
Da bi vedel! Bolezen je, kuga od kuge. Zastru,
pila ni samo mene; ves prst je je poln, prepaja
ga kakor strupen copar, od neba lije, iz zemlje
pukli, vsesi se v kri, v misli in v srce; ni se
ji moči upirati, človek jo uboga brez volje,
kakor enjen valpka ... in plodi brez nehanja
v noči in noči ... brez nehanja ...

^{Dioniz} ~~Poljanec~~ (gamišljun). Tudi jaz bi romal krizem
po svetu ... ali vriskal bi ... iz luči v luč ... In
ko bi se vrnil, bi bil bogat ...

Poljanec. Kaj bi z bogastvom?
^{Dioniz} ~~Poljanec~~ (ves vrti). Kornil bi se črne poldneve, ki se
jih strup in žalost drgita ... ^{pragradil} ~~Poljanec~~ bi svetlo
kise ... in napadnje ... (obmolci.)

Poljanec. Napadnje? ^{in napadnje nas bo vse Bog}
^{Dioniz} ~~Poljanec~~. ^{blagoplovil, nas vsele, kakor nas Bog videl.} Napadnje bi ... ^{iz take svetle kise}
bi lepa vida ne pobegnila ...

Danjan. Prihodnji sedem pojdem, prihodnji
sedem prav gares.

Poljanec. Kam?
Danjan. Morda pridem do Amerike. Ali tudi
če ne pridem. Poglavitno je, da človek vedame, da
gre, gre, gre; kaj siho, kedaj in kam!

Poljanec. Tudi jaz pojdem, prav kmala pojdem.
Vse je čutim, da so vrata nastežaj odprta.

^{Dioniz} ~~Poljanec~~ Kam?
^(smehljaje) Poljanec. Kaj siho, kedaj in kam! ... Vse to hrepenenje
ki gloje v arcu prijatelj, je le hrepenenje po večnosti ...

7.
Daj svojo besedo - pljune ti nanjo! Kaj je torej
glagana na tisti sijajni lepota, ki sem jo gledal z očmi
svoje Ine? In je bila v meni le kakor nemiljena
božja solazba, da bi ne videl guilote in guilote,
ne videl ~~ta~~ strašnega gniljenja, v katerem živim
s tem resničnim telesom?... Neprimetno in strahopetno
bi bilo, če naprej skrušiti v prevaro! Ali - nemiti
se, Bog: sladka je bila prevara, spoznanje pa je
grenko, grenko... boljča bi bila smrt!

Poljanec. Kako je mogoče, da Ljubezen govori
v smrti?

Mrva. Ali si videl kako podobno: gniljen par, oba
lepa, oba mlada, v tesnem objemu, telo ob telesu,
ustna na ustnih; pa njuna stoji smrt, visoka in
temna; v nohlih jamah ni oči, ali nendar strmi
brezmejna globa iz tistih nohlih jam ...

Danjam. Ne ~~govori~~ ^{hudi} strahopet - polnec ~~hlje~~! ^{hlje}

Mrva. In se sam ne vem, če je Ljubezen tako, kar
je v meni - če je bila kdaj Ljubezen v meni. V meni
je koleščina, ki glaje, glaje, ^{karavans} da bi kričal ... So ne more
biti Ljubezen ... Karan je vidim, bi jo napravis udariti
nato ~~pa~~ bi pokleknil pred njo ... So ne more biti
Ljubezen ... Moja nevesta je, pravijo, pa mi je tako
daljna in duja in nedosegljiva kakor španška
kraljica.

Poljanec. To je Ljubezen.

Mrva. Čudno je, da govori bolnik o svoji bolezni:
tako mirno in veselo, kakor otrok o španški kraljici ...
(Vedane.) Jame je čas, bratje. To noč je zmagaj v sili
prišla pomlad. Razidem se v njo pogovarjati na polje.
Je mnogokdaj mi je povedala tako prečudne novice,
da bi ^{Ljubeze} skrušiti in od skrušenja popadati.

Dioniz
Kantjan (se ga oklene). Med nami ostani!

Mrva. Mali, kaj se nisi učil o guilem jabotku,
ki je okujilo zdrave? Saj je že svojo besedo obenoila
moja žalost.

Dioniz
Kantjan. Med nami ostani! Blisim jo, da
prihaja ... (Malk.)

Danjam. Sanjalo se ti je. (Vedane.)

Dioniz Poljanec (vedane). Ni se mi sanjalo!
Kantjan. Jaz jo blisim, v svojem srcu jo
blisim. Jdaj je prišla pa kljuko, zdaj odpira
vrata nakihoma ... nakihoma ...

Mrva. Ne kliči je meni ... k meni ne prihaja!

Dioniz
Kantjan. ... zdaj gre po stopnjicah, po hodniku ...
zdaj je pred durmi ... Vida!
Na pragu v opazju stoji Vida. Ograjena je v dalj
semen plave, izpod plavca se svet. bleščica plena

8.
obleka, v laseh nad sencem ima rdečo rožo. In do
spravo je njen obraz preveč odsesti, njeno ~~medenja~~
preveč plaho; smehlja se, kakor da bi milosti prosila.

Vida. ^(Pozdravljeni!) ~~(Veselo prepoznavajo si ljubezni in 2 součestnika)~~.

Mrva. ^(Veselo prepoznavajo si ljubezni in 2 součestnika). Pokleknujmo pred njo, pokleknujmo pred Spanko
kraljico, ki je v svoji milosti počastila nas
nevredni dram!

Vida. Dragi!

Poljanec. Pozdravljeni, Vida!

Mrva. O srca pozdravljeni!

Mrva. Zakaj prosiš milosti? Iz glasom prosiš
milosti, iz očmi! O kak prihajajo?

Vida. Dragi!

Mrva. Solze so v tvojem glasu, v teh solzah je
prošnja za milost. Če da roža v tvojih laseh, če da
prosiš... ^{in se izpoveduje...} ~~tuješ~~, ki je nepovabljen stopil v hišo. Izpovej
se, namiljen: sadniki ti bomo.

Mrva. ^(Dionizij) ~~(Vida)~~. Čemu ti se izpovedovala? Poklekni
pred njo, kakor si rekel, in ji poljubi roko, In se
je vrnila!

Mrva. Ti, mali? Tudi ti?

Vida. Sodi milostno, ali nemilostno! Ali me
poljubi, ali ~~pa~~ me udari v lice! Iz paradiza prihajam,
če zdaj se mi blešči v očeh, če zdaj mi je gorko
in sladko v srcu.

Mrva. Nisem se strahoma klical. Ko si pristal,
da nisem ne poljubil, ne udaril. Vni se v paradiz!

Mrva. ^(Dionizij) ~~(Vida)~~. Vida, sedani!

Vida. Če zdaj so vse tiste svetle lue v mojih očeh,
če zdaj je ljubezen gorka in sladka v mojem srcu,
če so poljubi na mojih ustnicah. V paradizu
sem bila, Dragi, v sanjah sem bila, onkraj morja...
Ali me poljubi, ali me udari v lice!

Mrva. Ne izpoveduj se, Vida! Kakor si bila
v paradizu, sem se videl sam. Sem videl svoje in
svoje spletnje, svoje povelicanje in svojo smrt.
Vni se, Vida, v paradiz! Tudi jaz pojdem, kamor
^{Drugi} ~~polje~~ pot... Se roko mi daj za prijazno slovo in se
do rože za spomin.

Poljanec. Kaj govoriš, kar ne govori tvoje srce?

Mrva. Saj če bi mi sama rekla: pojdi z menoj,
ne bi mogel. Saj če bi se objemal in poljubljat, bi
mi bila sto milij. daleč. Daj mi roko!... (Vida se
privije k njemu.) Tvoj poljub je na mojih ustnic,
ali gdi se mi, da me je zvezda poljubila... Sanje
so v tvojih očeh, sanje o paradizu... Zbogom, ti

zakrival oči z dlavjo in sanjal o pravju in o mla,
dosti in o veselim brepenenju, ko ne, da je surk
ob njegovi rami... in da je vse njegovo drudno kle,
penje tako nečimerno in gršno, kakor da bi se
starec napravljat na predprstni ples!... Po tebi,
Dioniz, ti moj mali, mi ho dolčas, ko bom sam!

^{Dioniz}
~~Kostjan~~. Težko mi je srce, strah me je.

~~Poljanec~~. Jaki oči, moj mali, sanjaj o paradizu!

^{Dioniz}
~~Kostjan~~. Strah me je, da bi zaspal... čust sem
se upbudil ponoči, pa mi je bilo groza, da bi
planil in zakrival...

^{Dioniz}
~~Poljanec~~. Odeni se in lepo presanjaj! (~~Kostjan~~
leže na gobo napol obleden, Poljanec ga sedene s suti.)
Lahko noč! Nič se ne boji in če se upbudis in ti
bo groza, me poklici! ^{upitna svetilka, mogo} ~~Poljanec~~ v spanje na levo in
zagrne raketor za seboj.)

^{Dioniz}
~~Kostjan~~ (napol v spanje, tiho). Da se res ni zgrla...
ne zgrla se več... po domu?

~~Poljanec~~ (zadaj). Doktor mi stopila na ladjo.

^{Dioniz}
~~Kostjan~~. Pa je nič mi čakal... nič klical... ne
šel do devede Težele...?

~~Poljanec~~. Šel je s kraja morja, ni je našel.

^{Dioniz}
~~Kostjan~~ (čisto tiho). Ti!

~~Poljanec~~. Ali ne spiš?

^{Dioniz}
~~Kostjan~~. Ti... jaz pojdem... jaz sem jo našel... jaz
jo vidim... daleč... daleč... daleč...

~~Strah se tiho in počasi odpro dur na levo in
na desno. Na levo: Vida.~~

~~Vida~~ (je bila tiho in počasi odprla dur na levo;
le glava in vrat je obrnila v desno raketor;
opravljen je kakor prej, v roki ima svečo, ki jo postavi
na mizo).

^{Dioniz}
~~Kostjan~~ (je začel svetlobo na kupalnicah; v spanje).

Vida!...

~~Vida~~ (gre tiho k njemu in se skloni blizu do njegovih
ust; sepeka je, kakor on). Dioniz, moj mali, moj
srčno dragi... Ne misli name, ne jokaj po meni, ne
klici me...

^{Dioniz}
~~Kostjan~~. Ne hodi, Vida... ne od nas...

~~Vida~~. Ne boluj po meni, moj mali, ne išči me!...

Dalje, ož dalje je moja pot...

^{Dioniz}
~~Kostjan~~. Ne, Vida, odhod... glej, na kolenih...
kakor svetnice usmiljeno...

~~Vida~~. Drogom, moj srčno dragi, najdražji! Kakar
ti ho kudo po meni, bom vse pri tebi. (Prejga
narobe po čelu in laseh.) J ustnicami ti bom

solze brisala, z roko si bom lase gladila, z gorko
ljubeznijo srce solapila...

^{Dioniz}
~~Kareljan~~ (sejko sopeč). Ne... ne... ne!...

Vida (za rahlo poljubi na čelo). Zbežam, najdražji
moj!

Dolinar (na pragu ~ ozadju). Vida!

Vida (hiti s tihim korakom preko odra ter odide
z Dolinarjem ~ ozadju).

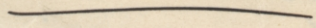
^{Dioniz}
~~Kareljan~~ (plane, ves zbežan, kakor krepumen). Ne... ne...
ne!... (se napol osveesti.) ~~Poljanec~~ Vidan! Vidan!...

(Hiti proti sceni.) Vida! (Opre sarkastnega smeha na lev.)

Mat. (~ izbi). ^{Primeni} ~~Franja~~ je bila... govorila je z menoj...

Poljanec (stopi iz predela). Dioniz!

^{Dioniz}
~~Kareljan~~. O Bog! O Jezus! (Ogne si sarkastično in
plane skozi dveri ~ ozadju; po hodnikih izpveni
njegov procesi, napol jokajoči glas.) Vida!... Vida!...
Vida!...

II.

2. odd.

govori tako, mogoče pa).

(sedí na zofi med malo mizico na korzi).

Dolinar / Kicesar več ne vem, kicesar več ne čutim.
 Komaj se vem, da sem jaz, da živim, da kotim živčevost
 med živimi ljudmi in ne breztelesna senca med
 sencami. Če govorim naglas, mi ni pisan več
 moj glas; če se pogledam v ogledalo, mi ni pisan
 moj obraz. Kicesar več ne vem, ne razumem —
 svet mi je tuj in strašen, kakor izgnanec
 stroku ... Prišla so roke - roki, penin in
 nevesta, evatovske pesmi so bile
 v najinih srcih, ^{ki nebeska je bila v najinih očeh.} In komaj je prestopila
 prag, so njena tisa splahnela, so galemanile
 solze njene oči. Ni je luči, da bi se ~~senca~~
 pregnala do senca na njenih licih, ni
 je ljubezni, da bi obšla te solze ... Kakor
 da bi z ognjem roko gersil: če meni je
 solnce ugasnilo, če meni je evatovska
 pesem kakor galosčinka, evatovski brat
 kakor grob ...

II.

Drugi na Jesu in na levo (opaziti)

scr. T./a

soluce ji pija kriji

solnce ži pija kri

la ... (vint blize

klial g Travnik

medasi ... to sem

ar je beseda!

So nec posuisti

Вакцина не с!

kakor grobnica, je kakor klis smrti, čisto bliznja, ki
gleda človeka naravnost v obraz. In ne boji se je,
kudri on ji gleda v obraz in se smeje in trepeče. Kakor
da je bil stopil na najvišjo goro ter ugledal vesoljnost
vso pod seboj ... v bistem trenutku je konec, mora
biti konec, nobene poti več naprej na ta blaženi
kolovoz, v to pusto, leno, prisliskavo življenje ...
Tako ~~je bilo~~ ^{je bilo}.

~~Tako sem čutil a morda se mi ne ydi, In sem čutil,~~
ko so nama prepevale gnezde vso lepo dolgo noč
in namer je lica poljubljala, v lasih poigravala
#psmlar iz Italije ...

Zdravnik. ~~Videl sem goreče oči in vroče srce.~~
~~Nisem se videl~~ ^{ladi} ~~obraga bledega od sreče, nisem videl~~ ^{nefoci}, ki bi
~~razgovarjali o strah~~ ^{od same sreče razgovarjali strah.}

Dolinar. Bolan sem, rečično ... ali bolj se bojim
zdravja nego smrti. Zdravje bi bilo življenje v miru,
biti bi kolovoz ... Moj Bog, kako živimo! Ko sem bil
strok, sem si časih požel, da bi bil visoko kam med
gvezdami, ali na mavrici, in da bi gledal na zemljo
s takimi očmi, ki bi jim nikjer ne bilo skrivnosti.
Zdaj bi si več ne želel takih angelških oči,
spomin bi mi na nekomej zagrenil sama sveta
nebesa ... Drugače ne more biti, ne sme biti: nekje
je drugo življenje, kjerkoli; plemenitejša, ^{večja} ~~občutljiva~~,
spoznanja polno življenje, nič podobno temu
dravemu, slepemu, gehajščemu umiranju, ki je
zdaj naš delež! Jaz verujem v to drugo življenje,
sodko drugače krepnenja po njem, krepnenja
po smrti, po osvobodjenju iz te žalostne jice!
In nikoli mi bilo to krepnenje tako globoko
in tako bolesto polno, kakor je zdaj, ob teh
urah, ko vem, kako blizu mi je ~~paradi~~ kolovoz
in kako daleč so mi gvezde ... Klav sem in
sdrkopeten, ^{plinnit bi} ~~in~~ ^{na desni} svojo sdrkopetno dušo!

Zdravnik (pozvoní; služkinja pride). Prinesite
vino! (Služkinja odide.) Ali se spominjate, kako veselo
smo se časih po Dunaju potepali, vso lepo dolgo noč
do jutra? Ženke niso bile čednostne - kaj bi
s čednostjo s polnoči? - ali bile so prijetne in
prijetne. Spominjate pa se nadalje, kako je bilo, ko
si stopil na cesto ter si pogledal z rdečimi očmi
v jutranjo parjo! Proklet si vso lepo dolgo noč, kajti
si jo kakor cramosen madež na selesu; ~~in~~ grenko ti
je segel v dušo spomin na nekaj čistega,

3.

nedelčnega, vijoličnega; recimo na ljubico kam za gorami; in sram te je bilo do solj! (Služkinja prinese vina in sode.)

Dolinar. Čemu ta spomin?

Jbravnik (soči). Kako klaverno je človek, bolj klaverno od živali in rastline: sram ga je življenja! Dihne, recimo, petnajstkrat v minuti, pa se vprašuje strahoma in zmirom za kesaenje pripravljen: ali sem Bogu dopadljivo dihnil? Dihaj, kakor ti je dano, pa nič ne vprašuj! — Ob vsakem koraku se plah spira: ali je prava pot? Hodi, kamor te noga vodi in ne vprašuj! — Če si se spotaknil — vraga, spotaknil si se in vseeno je, če se keša ali ne. ^(Zavijahne z roko.) Ki vseeno: če se keša, se spotikaš neprestano dalje, dokler se keša! Mnogo ljudi sem videl; najbolj poskemi, najbolj plemeniti, najbolj človeški so tisti, ki ne vedo, kaj je kesaenje, kaj so sanje, kaj je krepenenje, tisti, ki živé lepo in veselo pod božjim solucem kakor žival in kakor rastlina... Tisti naureč, ki hodijo po kolovozu, kakor si rekel... Kaj ti pomaga, če vzdihuješ in sanjaš in gledaš proti nebu? Na kolovozu ostaneš vendarle!... Sedel sem nekoč pred krčmo, pristla sta mimo dva berča, obadva bosa, obadva razcapana, obadva lačna, eden je pel, drugi je klel — kdo je bolj zaslužil kozarec vina? Tistemu sem ga dal, ki je pel... Sanje so škodljive; človek izgubi veselje do vsakdanjega kruha in razum za vsakdanje sladkosti. Vsek krepenenje je ukraden življenje, je izgubljen, pavšen. Kdo pa presanja in prekoprni vse svoje življenje, ni živel nikoli... je kolobaril po svetu kakor mesecnik. Takih ljudi je mnogo, posebno med nami... in Bog si vedi, se domišljajo si, da so nekaj posebnega, sakorekci izvoljenci. Pa so v resnici le cokolja na nozi človeštva...

Dolinar. Ali čemu, prijatelj —

Jbravnik. Coklja! Časih ^{prehajajo} ~~prehajajo~~ kar ves narod, kar vse človeštvo, da ustavi korak in bulji — kam? Vnič!... Kakor se postopaj ustavi na mostu in gleda v vodo; karla se zbere gruča ljudi, karla je poln ves most in vsi buljijo v to vodeno vodo kakor pametujeni; dokler se ne vzdrami postopaj sam, zagvizga ter gre po svoji poti... Ne svojemu stroju, ne svojemu srcu se ne poda bolezen posušenih žilic; svoj posel je vrisanje, ne vzdihovanje. Ogledaj se v ogledalo, poravnaj oči, položi roko na srce, zagvizgai po

Donkikotako - in smej se, smej se do omedlevice! Sanjalo se ti je, bolne in težke sanje so bile - vzdravi se!

Dolinar. Ki mi to smeja!... Ali ne čuješ?... Kienikovski so!

Ždravnik. To je Ljubezen, to je sreča, to je paradiz! Ždelo se ti je, da čuješ njene korake, pa si prebledel in roke se ti tresajo! In enim očesom si se vzdravil, če se je sklobo sekla! Odprl še drugo oko... in odprl srce!... (Skopi proti verandi.) Boluce gorkaja... zdaj bo dovolila semna kraljica, da odgrneva pajčolan!...

(Odgrne pajčolan in odpre dur; v sobo se gorko izplije veter; na verandi park z jezerom; na daljavi se prikazuje rdeči obrobjeni gore.) Gledaj svet, gledaj življenje, sama radost in luč! Zablenuil si se v mrtvačnico, zunaj pa te klicajo vsi prvonovi! Ali ne bi bil greh, če bi izgubil človek le en sam krenstek lepotke? Duša, kaj je ustvarjena za svoje oči... in te svoje oči jo ustvarijo vsek krenstek prava, vsek krenstek novo!

Dolinar. Blesči se mi... ne oko mi neč vajeno, ne srce!

Ždravnik. Skoj, gledaj življenje - življenje! Tam... gasnetilo se je v parku, tik ob jezeru! Zdaj se je izlila parja na slavniki, na obraz, na belo bluzo... kaj trepečeš?

Dolinar. Zapi! Zapi!

Ždravnik. Kaj trepečeš, kaj pred življenjem? Ali ne poznaš tega obreza več, ali ga nisi tisočkrat poljubil?... In danje si je gasnčila oči, spoznala se je, smehljaje se je pozdravila...

Dolinar. Zapi!

Ždravnik. Zapi sam, zakleni, zagru! Kaj čakaš?... Vzdravi se, nevernik! Pozdravi jo veselo in udano, svoje svedo odrešenico!

Dolinar. Kako bi jo pozdravil, ^{jaz bolnik,} go Bogu, kako bi jo pogledal in siše solne oči? Sam se jo klicam v srcu, če zdaj jo kličeš! ~~kako bi jo pozdravil?~~

Ždravnik. ~~Če si jo poljubil!~~ (Se okrene proti durim na levi.)

Dolinar. Ostan! Ostan! ne mi doji!

Ždravnik. ~~Če na levo; na verando skopi Milena v svetli spoudanaki obleki.)~~

Milena (vse veselo in živahna). Pozdravljen!... Vsa roka mi da! ~~Kaj s pustim obrazom, kaj brez besed sprejemaš svoje goste?~~

Dolinar. Milena!

Milena. Prisrčno zakvačjen, da imena te nisi pozabil!

Dolinar. Milena, sedi, poslušaj... vse boš spoznala brez grenkobe, brez žale misli... si hova pogledala

v oči in v srce... ~~dobro je postojati~~

Milena. Ne, ne ... ne zato ... saj nisem prišla v gozde,
da bi mi povezal Bopik milih besed ter ga s solzami
poskropil! Cisto brez srda sem prišla k tebi ... "brez
gretnote in brez žale misli", kakor si rekel. Ali
vendar sem vedela ... videla sem te, kako boš stal pred
menoj, stisnala sem te, kako boš govoril z menoj.
In smejala sem se ... ves čas, če od parka sem se mi
je tako smejala vse od glave do nog, da sem se
moral obrniti v stran, če je kdo šel mimo. Ali
jese ni te nisem videla ... to se pravi ... nisem te
videla iz obližja v obližja ... ali videla sem te v spominu,
nevaroma sem te ugledala v spominu, ali na izprehodu,
ali v družbi, ali v cerkvi in smejala sem se, smejala
drugi, nikar ne zameri ... v cerkvi sem si stisnala roke
na noka ...

Isolina. Re serbo ... Milena, Milena ...

Iolince. Ne tako ... Milena, Milena ...
Milena (sešep). ^{zame rože iz vaze in se 'igra' z njimi).} Kako priročno veselje si mi napravil
s tistim pisnom ... paketičen, dragi! Besede so bile
prijetne, lepe, iskre, kakor večji nageljni na stenu ...
Dolgačas mi je bilo sakra, zdava nisem bila, in
tako mi je bilo kveja pisno ~~najbolje~~ ^{zdravilo}
in ~~najbolje~~ ^{boljše} solazba ... Ali še več, kako si se lemi
jezil zaradi tistega ubojnega poudar, alepas si mi rekel
in karjuzinec in kard, samo zato, ker je ^{bil zletel} ~~rekel~~ ^{svofi} ~~odvici~~ ^{Olgi}
nekaj lepih besed, nazadnje pa je še lepe besede
to še lepšimi preklical ... Ko sem brala kveja gentijino
pisno, sem se spomnila nanj - kraj niso čutili, da
si prepisaval, inisto, od besede do besede prepisaval?

Golinar. Repisaval?

Milena. Jo' beseda!... Ali pa je morda pa take ~~sporne~~ ~~stvari~~ že od nekodaj ino samo pisno... tako kakor frage na vizitkah; pour prendre congé...

Dolinar (zajoji k nji). Milena, čakaj me! Ne beži
smeha, ne sek besed! Hotel sem govoriti o teboj
krepetel sem po tebi. Ali drugače sem hotel govoriti
o teboj - pricrčno, brez laži ... Milena, saj je laž
ta smeh! ^{Lažna} Laž na nedrkih je, v srcu ga ni!

Milena (nekoliko resneje, se zmotim s katerim na usnjenikah). Kako si govoril, Irzi, vsem? O laži, ki je le v besedi, na nastanit, v srcu ne?

Dolina. Ne zameri, ne zameri... ah, kako ~~stej~~
in meriš besede, moj jezik pa je neroden! Saj
vse, kar sem storil in kar sem govoril - saj mi
bilo tako, kakor sem povedal, tudi ne tako, kakor
si misliš in kakor mi ^{se} zdi - sem predsedniku
zamehek... Morda bi vse lahko / razodel z eno

v dofile je postavljeno

samo prirečeno besedo nameristo s stoterimi pravnimi;
ali mi je bilo, mi je, bide besede... Jutil sem se,
osramotil sem se pred teboj, ophajeval se sam. Če se ti
gdi potrebuo, da te na kolenih prosim milosti - ukaj!

Ali razumeš moras, kar ti z besedo nisem povedal,
nisem mogel in nikoli ne bom mogel povedati!
Tu ti razumeš - v sebi ti je zapisano, da si vse raz-
umela že od začetka. Jaka ni resnica svoj smeh...
in ni pravica!

Milena (ustane). Moj Bog, prijatelj, ~~kar~~ kaj ne veš,
da si me jutil volunje, zdaj, prav zdaj, s temi solznimi
besedami? Ali greh je moj, ne tvoj, jako ker ti nisem
sahaj povedala, da nisem prišla zaradi spominov in
sahaj... ~~Kje je?~~ (Ustane in se opre po izbi). Pokaži mi jo, da jo
vidiš in obljubiš! ~~Kje je?~~
~~Cemni jo skrivati, kakor~~
~~krizicno v zidanih steni?~~

Dolinar. Kje? Kdo?

Milena. Krepenenje, ki je bilo v priponjem življenju,
v daljnem, na tem kolovozu pozabljenem in ki je pozdravilo
nenadoma, gublicato sreči uči, igrač zvezd... ali tako;
prelepe besede so bile, skorej pesem... Ah, ne pameri, saj
veš, da sem z mirom rada imela pesmarice; celo album
imam, ki sam si mi pisal vanj... Jaka me gledaš tako
temno? Čisto kolne so svoje oči... Daj mi roko, budi
prijeten - govoriva pametno in resno, kakor v tistih
časih, na kolovozu, ko se mi bilo krepenenje... Taj
je morda res nespametno da moj smeh, celo pregrešen
je morda, kakor da bi se smejala v mrtnosti. Ali
kdo bi se prerokal z voljo božjo? Drugim je slano
upravljanje, meni smeh... Ne prerokam se nisto nič;
^{čudi} celo kolecin bi se smejala in smrti; kadar se človek
gasmeje, nuj je prav tako, kakor da bi stal za sto
klapler nad samim seboj in nad svojim življenjem.
Ako bi se bil ti gasmejati, ko si napisal prvo besedo
tistega pisma, bi ne bil napisal nobene besede
več. Bil bi bil k meni in bi rekel: "Jbogom,
jaz ~~sem~~ pesnik, ~~krepenenje me je absencilo~~
~~na grob med prejetje~~ lepa Vida me
klise!" Brez vsega hudega bi ti bila odgovorila:
"Jbogom, pa kaj piši, kako je tam na spanstem
~~duarst~~ vodu!"

Dolinar. Ne razumem - le koliko razumem, da si vse
spoznala in da si pravica sodnik.

Milena (se opre v stran, govori tiho).
Ko semšla skozi park, se nisem vedela, da
sem se napotila k tebi. Pogledala sem se v zrcelo, ki
je mirno, ^{kakor rebo,} in sem se videla isto jasno, bolj jasno
nego v ogledalu; kakor da bi bil globoko dol in da
nekdo drugi, ki mi gleda v obraz in se mi smehlja.

Prav nič bridkosti ni bilo v tistih očeh - gledale so široko odprte in so smehljaje molčale. Takrat sem se spomnila mame: ali ne - le moj karak se je spomnil...
Dolinar ^(se ji priplije). Jaz si se spomnila... zato se je spomnil svoj karak, ker sva stala nekod obadva kraj jegera, ob pogini jeseni je bilo, v oktobru; jegero se je naravnost jibalo; svoj obraz se je povesil razločno, pa je spet utonil in se je spet prikazal. Prijela sva se za roko in sva šla hitro dalje; kakor da se je gin človek smehljaje potapljat in se ni mogel utopiti - tako je bilo.

Milena. In ko se je spomnil moj karak, sem stopila v soluce in sem se ugledala na verandi; pozdravila sem se - le moja roka se je pozdravila, kakor je bila najena. Pozdravil mi nisi.

Dolinar. Moje srce ti je odzdravilo, kakor je bilo najeno.

Milena ^(si otkrene in sede; živahnjeje). Ko sem stopila na prvo stopnico, me je bilo sram. Ko sem stopila na drugo stopnico, sem pomislila: "Zakaj bi prijatelj ne šel k prijatelju, sosed k sosedu?" Na tretji stopnici pa sem rekla: "Zakaj bi kristjan ne šel k bolniku, pa če k dujcu in součupniku?" Vedela sem, da si hudo bolan in željna sem bila, da bi videla iz obličja v obličje do svojo sladko bolezen... Le z verande sem jo videla nekod pogube v mraku, od daleč; tako je senca utonila v sence, kakor da se je bila preplešila mojih živih oči. O te nevarine moje oči - ne morejo gledati sence in tudi sence jih ne marajo! - Tako si rekel nekod, ko sva hodila po pogin, v vročem poletju, - vse je gorelo in sijalo nebo in prah in zemlja -

Dolinar ^(omamljen, skoraj jeliha). Otok svetlobe, luc iz nebes -

Milena. Ne maram sence, ne trobuhe, ne molka, ne žalosti, ne vzdihovanja! Kaj mi najlepše, z očmi, z ušmi, z vsem telesom sesati vase luc, ki je je soliko na tem svetu, da je človek nikoli ne popije, ne more popiti? Povsod je luc, povsod semo gins življenja, kamor se odpre; ali pa so moje oči tako natrpane. Čindim se in strah me je, kadar vidim človeka, ki strmi v tla in je bled. Kakor da bi hodila poudar po stepi s polainim kelikom samih sladkosti, pa bi se ljudje glovoljno ogirali v stran: "Onati me, ne maram!" ^(Dolinar mi da) - Ali vendar sem časih pomislila: "Kaj je pa tistim črnim zagrinjalom, ki jih soliko vzdihuje kam zadaj?" In zajčelo se mi je, da bi ga odgenila

✱

(smehljaje, blago).

Kaštel si jo, okleni se ji, objemi jo krdno,
ne ippaati je več!... Janezi, grizanesi - glij;
moje oči so ciale in vesele, komaj da se
pognajo še volge na licih; in lica niso več
upala, ne več blede, glij! Le zaradi tebe
je še žalostna moja srce, kmalu, se inoay
da veser, bo pavriškalo in zapelo...

narahlo, prav narahlo, da bi pogledala in zbežala. Zdej sem pogledala, pa sem videla, Bog se nasmili, samo starost in bolezen in smrt. Če je to va stardost krepenenja - nebea, ne dajte mi ga!

Dolinar. Meni se ga dala v obili in preobili meri!

Milena. Kako lepo si updihnili! Tudi gate je premočan da pipiča; izpraznil si merico, pa si je slab in bolan... (Vstane.) Nikar ne pameri in ne misli, da sem te prišla žaliti; saj veš, da so moje besede kakor veter - človek se prime za klobuk in gre dalje in se ne zmeni. Tudi ti tako stori! Daj mi roko, ne huduj se in reci, da se ti je sanjalo!

Dolinar. Zdej si slutaj, zdej te ne izzuštim, dokler ne boš vraga razumela in vraga oprostila.

Milena. Kaj bi se razumela in se oprostila? Vse sem razumela, sam si rekel; in kje je tisti greh, da bi ga oprostila? Zaradi greha se nisi skrinjal pred menoj. Bolan si bil. Ne greha, bolezn: da je bilo sram... Časih se mi je zdelo, da te slisim - tvoje misli so švale na moje skao. (Plojita čisto blizu drug ob drugemu, govoreča mehko, mirno, kakor iz sanj.)

Dolinar. Vsako noč, Milena!

Milena. Ker so bile tako najene. Ali se spominjaš, kako sva časih ugenila: do me, prav do minute sva igravnila, kako lepo so se najine misli srečale sredi noči?

Dolinar. Ti si ugenila, o katero besedo sem te od Jalec pozdravil.

Milena. Ti si uganil, katero bluzo sem imela in kakšno cvetico - lahek.

Dolinar. Vse je kakor zdavna, zdavna gorka luč, pa nekomej ugrala. Kakor padnja pomlad. Kakor mladost, ki je bila in je ne bo nikoli nikoli več. (s spremembo glasu, skoraj hladnim glasom).

Milena (gre proti verandi). Kedar bo paraka?

Dolinar. Oslani! Glej... k bolniku si prišla - ozdravi ga, bolnika! K prijatelju si prišla - daj mu roko, prijatelju, daj mu gvest pogled!

Milena. Ne, prijatelj, rako in gvest pogled! (Plojita čisto blizu, poljubi ga na ustna ker izzine na verando.)

Dolinar. Milena! Milena!

Och deane pride ^{pocasi in biho} Vida, v semen glavi sprinjena in se ogre smehljaje proti verandi.

Vida. Ne klaci je, se nocoj se povrne!

Dolinar (z verande). Vida - sanjalo se mi je, da sem videl svojo mladost.

Vida. Ti sanjaš, ubogi, koliko si špet; paradi mene, ti ubogi! Ne misli več - pogladi se preho

čela, pogled neselo in reči, da so bile pučke in težke
sanje. (Obadva stojita pred verando, od večerne zarje obžarjena.)

Iolinae. Da so bile sanje! Da je bilo! Vida! Kaj
nisi več, kakor si bila, kaj nisem več tisti, kakor
sem bil? Kaj se je zgodilo od juntra do večera, da
se je čas razmaknil za leto dni in da je že davna
preteklost, kar je bila kamraj sedanjost? Vida!
Gledaš me tako in luči, kakor od onkraj življenja –
če bi te me ljubil, bi se te bal!

Žita. Še nocoj. Koš vedel, da so bile prazne in lepe
sanje in upreževal koš ob spominu. Komaj si
ugledal spomladansko solnce, so že veselje svoje
siti, so lica že topljša, prej tako blesta... Jasnjalo
se ti je le za eno samo noč, pa kako lepo noč... in
komaj si me ljubil, je bilo že topljenje v svojem
srca, je bila ~~hvaljen~~ ^{hvaljen} v svojih očeh... O ti ubogi,
ti otrok solnce in pomladi, tako sem bila
žalostna zaradi tebe! Ko si hodil, kam si se
izgubil?... Jdaj pa misli, da sanj mi več, da je
veselo jutro, polno luči in pesni... in da misli:
mi bilo tako noči, in da nikoli mi bilo mrene,
da je bila pravljica, iz vrtice rojena, v bolezi
izmisljena... ali, da je bila senca, ki pušne
čez pot: Človek postane, so opre plati, nato gre
preperaje dalje...

Dolina. O Vida - kje si, kam si se mi izgubila,
kam si šla brez slovesa? Kred teboj stopim,
pa se mi zdi, da si daleč onkraj morja, visoko
onkraj gora! Tvoj obraz nimam, tvoje roke bi
lahko objel, tvoje besede slinim, čurej si pred
menoj, v moji hiši, v tej izbi! Ali vse mi je
da sem videl ta obraz pred zdavnimi leti, v daljini
daljnem kraju, da se komaj še spominjama unaj,
in da sem slišal tvoj glas ali v sanjah, ali
v otroških letih; ne poznam več besed, komaj
se uglasijo... Reci, da si se pri meni, veselo
besedo reci, veselo me poglej, nasmej se... in če
ja tvoja ljubezen sphijske, daj mi sphijske
vrhane mero!

Vinda. O Dragi; kako bi na post z menoj; ko bi
post nikoli in nikjer ni konca? Zakrepnelo
se mi je, da bi videla, kakšno je življenje
v solnem. Luce je in radost, bajka in paradiz. Meni
pa se je v solnem preveč bleščalo, ob veselju
pesni je bilo žalostno moje srce, žalostno je
bilo, da sem jokala, prejakala, veselo, priskočilo, ves dolgo, svetlo, paradi
žnjenje, ki ne ve, ne hod, ne kam... Paradi
žni moj dom, post je moj dom... Če bi krepenje
ne bilo v mojem srcu, bi umrla to srce;

v paradizu ^{somem} bi umrlo... Kako bi z menoj, kam bi z menoj? Otok poudari in paradiza — ob mojem poljubu so si ustnice obledele, v mojem objemu ti je srce pbolelo...

Dolinar. Ja bi umrlo, ~~umrlo v tvojem objemu!~~ ^{Vida, v tvojem objemu!}

Vida. Iz sanj si govoril, iz prave noči; * zdaj pa je že blizu tvoje veselo jutro ^{blizu} svoj svatovski dan!... Tudi moje jutro je blizu... veselo noč... ves noč sem ga klicala s solzami, da bi poklekalo na okno... pa se je ^{simvo} poglavisilo, ogumilo je... Jaka misel, kakor sem jaz vesela, ko nama je zazijalo jutro, debel od vzhoda, meni od zahoda?

Dolinar. Tudi ti, Vida, tudi ti si bolna, tudi ti govoris iz sanj! Kaj nisi pri meni, kaj nisi moja? Ne moja na rekonej? Mlak je zdaj, kiko bi na pot, kam?

Vida. Jutro je... Glij, kam je solnce, v parku, na bel. cesti... kam, glij, kam... poklici jo!

Dolinar. Usnili se!

Vida. Poklici jo!... Poklical si jo v svojem srcu, slišala se je v svojem srcu...

Dolinar. Vida! Vida!

Vida. Daj mi roko za slovo, da jo poljubim pa tvoj blagoslov in za tvoje bopljenje! (Kloni se globoko in mu poljubi roko.)

Dolinar. Ne ti! Ne ti!

Vida. In če se v sanjah kdaj spomnis name, se bodo pozdravile najine srce — ga tiško snello nas!

Služitinja (od leve). Voz je pod verando! (Odide.)

Dolinar. Ne, Vida, ne! V svojih rokah se ogrejem, v poljubi se ogrevoim...

Vida. Ne klici snelli!

^{Dioniz}
~~Voz~~ glas (nad verando). Vida!

Vida. Čuj — moje jutro, moje glavo jutro!

^{Dioniz}
~~Voz~~ (na verandi). Vida! Vida!

Dolinar (je prime za obeh roki). Ne ippustim te!

^{Dioniz}
~~Voz~~ (prihiti hender in pasapel in poklekne predjo). Dolga je bila pot, ves noč, ves dan, s Vida... Jaky si šla od nas, brez klavesa od nas undaniti?... Angel boji mi je kagal pot; našel sem te in nikoli več te ne ippustim, nikoli več!...

Vida. Glij, to je moje jutro, je moje življenje! — Vstani, ti ubogi, ^{srčno} prazi! — Daj mi koparec vina, sundnem popoldniku! Dolga je se najina pot, ves noč, ves dan... in do kouse dni! (Gre na levo k mizi in natoči vina.) Pij, to dni, da bodo

rdica tvoja objekana lica, si od vseh najbolj udani - najbolj ubogi!

^{gionit}
~~Kotljica~~. Dej mi reko gday; da se se skleneu
brdno, da se ne izpustim nikoli več!

Vida (dolinarju). Opri ustetaj vse Insi in vna
okna, da bodo sijala vse solnce in da tvoji
solncini kram: glej, tvoje jatro! Vztrami se,
verel ga pozdravi - sanje so bile!

(Milena iz verande s hitrimi koraki proti dolinarju.
Vida in ^{gionit}~~Kotljica~~ (odideva preko verande).

Dolinar. Vida!

Milena (ona pokriva oči z rokami). Sanje so bile!
Ne kliči je, ne glej ga njo! (Ona odhaja oči.)
Kje je? Ki je - nikoli je ni bilo, sanje so bile!

Dolinar (kito). Sanje!

Milena (z sešnim smehom). Sanje! Le eno kratko
noč, le en kratki dan se ti je sanjalo, da nisi
moj; in ko si se opdravil, si bil ves bolan
in objekani ... Pogledj mi v oči, nasmehu se, naglas
se pravej!

Dolinar (luden). Bolan sem, Milena!

Zdravnik (od leve; gre mimo njo in pozvonit; sluytkinja
pride). Prinesite vina, ^{mocnejša!}~~najboljše~~! (Sluytkinja odide.)
~~Pil boš, prijatelji, mnogo pil, gday ko so pr.~~
~~kraja se boš sanje! Pozabiš je kreba, da je~~
~~bil gin ilovek eno noč med blodnimi senkami!~~

Milena. Opdravila se bom, s poljubi in s smehom
in s presmijo se bom opdravila!...

^{gionit}
~~Kotljica~~ glas (izpod verande, ugasa in daljavi).
Naprej, Vida, naprej! Do zvezd... do zvezd!...

III.
Replikke

Scena kakor v prvem aktu. — Vozarja na ^{divanu} ~~postelji~~ stoji na visokem uplavinu Poljanec. Ja mizo Jakob Mrva in dvojica študentov. Sreča na mizi.

Poljanec. ~~Jakob, vi ste veseli, kakor sem, jaz vesel?~~
Pisadite bližje; kamaj se, da vas vidim, da vas poznam...
Vaše glasove slišim, ali govorite mi kakor iz daljave — kakor da težim globoko v zemlji in vi stojite ob gomili in šepčete molitve ... Ali imate še čaja?

Mrva. Hladen je. ~~Ja~~.

Poljanec. Reci miteri ... ali pa sam pristavi. Kako smo sedeli za mizo pogno v noč in poslušali, ko nam je pravila like bajke voda v samovarju. Vse smo razumeli, starodavne lepe bajke so bile v srcih.

Kedaj je bilo — ali je bilo pred tisoč leti; ali je bilo sinoci? Kakor da je vse, od prčeta do konca en sam krenotek — blisk plane iz oblaka v oblak preteklost v prihodnost ... Ali si še tukaj, prijatelj? Ne vidim se.

Mrva. Se sem pri tebi.

Poljanec. Glas poznam.

Mrva. Ali zdaj ne štejem več ur, štejem že minute, ko pojdem na pot kudi jaz. In vesel sem, kakor ~~si~~ si ti vesel. Nikoli mi bilo tako čisto in mirno ^{moje} grešno srce, kakor da bi se napravljalo k veliki mazi ali na svatbo ... žalosti je bilo veliko, sčpljenja še več, ali vse to je le kelik za poslednje veselje.

Poljanec. Ali si ti govoril?

Mrva. Jaz.

Poljanec. Zdelo se mi je, da sem govoril sam ... Ustna so mi srka, daj mi čaja. Od kake so mi roke, ne ubogajo; tri: skodelico ... Hladanija.
(~~Študent ustane in gre proti temu stolu~~); (Od druge mazi, za njo študent.)

Mrva. Se pristanvite! ~~mazi!~~

Poljanec. Ali ste vi, mazi?

Mazi. Odeni se, ^{ubopci,} fjes si pōden! (Popravi mi uplavinje.)
~~Ne ganesi, le vprašala bi, ker je kreba ... ali bi~~
~~Pla po Inkonika?~~

Poljanec. Kōga sem gātil, mazi?

Mazi. Bez ti bo namiljen paradi sčpljenja.

Mrva. To odnesite, vse je že mlačno; in huj pristanvite!
(Mazi na keno.)

Poljanec. Jaz pa mislim, da je ~~ti~~ pred menoj še
tisoč let življenja in da ga je bilo že tisoč let.
Kot da bi šel na visoki gori, v solnan ves — in
vse na skoli nesoljnost, nečistost, jaz sam nečist. Tal
mi pod nogami, delica mi. Tako ~~ta~~ pač gledajo duše
iz nebes na grobove ... O brat, in brepenenja mi več,
več je dopolnjevanje! ... Ravno bi slisal naše glasove,
bratje; kaj ljubeza mi povejše; besed ne bom
razumel, predalji mi ste mi; ali v glasu je ljubeza,
ne v besedi ... Kaj prepeva puna?

Mraa. Veder je; spomladajski pozdrav od sntraj morja.
Študent (bere iz lista, ki ga je vzel z mize).

Kam, o kam je šla moja mladost?

Ki je bilo!

Moje življenje, kam je šlo?

Iz vrata se v vrata je ^{me} izgubilo!

Tam pa vodami, kam pa gorami
dom je moj!

Ali gorje, vode in gore
romajo pred menoj!

Brepenenje, ki zvezda na nebu —
kam, odkod?

Tisočkrat tisoč let, brez mira, brez doma
boči se svoja pot!

Poljanec. Čigar glas je bil?

Mraa. Tvoj glas.

Poljanec. Zdelo se mi je, da govori moje srce
sami s seboj.

Študent (bere). ^{VI}

Fant je videl rožo črnozrno,
v sanjah jo je videl daljnogorke —
vzdravit se je in je šel na pot.

Vse po stopah, po širokih cestah,
preko polja, po visokih klancih;
brepenenje mu je pot kazalo —
čarodejka, ki je bela vesica
je krščansko romala pred njim.

Ali je minilo eno leto,
ali je minilo tisočletje —
ostarele so oči, noge so
ob kandorah že omahovale;
ne brenjenja več in ne bridkosti;
brepenenje samo je ostalo,
kajti plamen šel je skozi nos.

3.
Zgrudil se je ob cesarski cesti,
Daj počitka, Bog, ~~od~~ daj mi sanj!
In nebesa dala so mi sanje.

Ali je minilo eno leto,
ali je minilo tisočletje?
Fant je videl rožo črnodruvno,
v sanjah jo je videl daljnogjarko,
vzdramil se je in je šel na pot...

Poljanec. Čigar glas je bil?

Mrua. Tvoj glas.

Poljanec. Ali ste vsi pri meni, bratje? Kje je
Dioniz, moj mali?

Mrua. Fant je videl rožo črnodruvno,
v sanjah jo je videl daljnogjarko,
vzdramil se je in je šel na pot.

Poljanec. On jo bo našel, on med nami vsem, ker
so vedra njegova lica in ker so čiste njegove oči.
O bratje, z vedrim licem, s čistim očesom na pot...
roko bajejo ko odprta srce in v srcu bo roža
črnodruvna... Ali tedajena bo tudi meni, bratje, tudi
nam vsem, ki smo jo vernost iskali in je nismo spoznali.
Zaradi drpljenja nam bo dodeljena ob poslednji
uri. Kar smo drpli, ni izgubljeno. Slabi smo bili
in plaki, razporedi: od krepčajajočega krepčenja.
Ali izgubljen ni noben samotni vdih, tudi solza
slabotnega ni izgubljena. S drpljenjem in s smrtjo
bomo poznajili to lepo gemljo, da bo vytkilo novo
življenje... Ali si še pri meni, brat, ali me čuješ?
Ali govori moja ustna, ali govori le moje srce?

Mrua. Čujem te, brat!

Poljanec. In ždi se mi, da nisi ti sam pri meni,
da vas ni le troje, da vas je tisoč - koliko vas je,
bratje moji drpci? Iz stoletja v stoletje - dolga
processija, nepregledna. Ne bojte se, ne vzdihujte -
Bog vas je videl, videl je naše krepčenje in naše
drpljenje. Blizu je ura vstajenja in ponovljenja,
blizu je ura, ko se bo nagrnila k tem našim
režam črnodruvna... Tako lahko mi je, tako lahko...
Ali mi zaklical Dioniz, moj mali?

Mrua. Ni ga še.

Poljanec. Kaj odlašaj? Koliko je, da se je napotil?

Mrua. Tri dni in tri noči.

Poljanec. Mislim sem, da je tisoč let... Ali
če bi bilo tisočkrat tisoč let - če oči ne bodo
umrle, dokler ga ne ugledajo. In tudi njo bodo
videli te sreče oči... brat, od srca sem jo ljubil!

Mrva. Tudi jaz sem jo ljubil.

Poljanec. Ali ne čuješ njenih korakov? Jaz jih čujem... daleč iz daljave... tako proni, kakor glebi solni na srebrni cesti. Te uscaj pride, moje srce ne laže... Ali je že pozno v noči?

Mrva. Blizu je desetka - moja ura. Ob desetih pojdem na post.

Poljanec. Kam pojdes?

Mrva. I dekaj, brat.

Poljanec. Pokaži mi od blizu svoj obraz... od blizu mi pogled v oči... Blagoslovljen, si ubogi, najubog, nejsi med nami - veliko je tvoje trpljenje!

Mrva. Ni več trpljenja... Jdi se mi, da strži post na vrt, pod cvetoče jablani. Tam bom ležal in bom spal in bom sanjal o tistem življenju, ki mi ni bilo dovoljeno... (Mrbi je bila ^{ker je odšla} prinesla in jo poudari Poljanec.)

Poljanec. Ves, kaj mislim? Kako se bava veselja pozdravila na poti, kako bava gledala z ganečimi očmi na cesto, koder ona hodila...

Mrva. Kakor gledajo duše na grobove.

Poljanec. Ne na grobove, brat! Tvoje prestran bo tam, v solnce suneč; nič več solza, nič več trpljenja; ne več krepenenja nas bolnikov, iz mraka v mrak - veselo krepenenje iz luči v luč, iz pomladi v pomlad... O srečni vi, blagoslovljeni, mladi bratje - v solnce žpi naša post... lahko in hitro pojde korak mimo grobov, vesela nista bodo prepevala našo kleno pesem... Kakor da mi v lica diha vroča kri... kdo je še pri meni?

Študent. Pri tebi sem.

Drugi študent. Pri tebi.

Poljanec. Mladi glasovi, nedolžni, pogumni... naše oči bodo nekoč obsolucile da dom mraka in trpljenja... blagoslovljeni!... Tako sladko mi je, brat! ~~Študent~~ Jidovci so se razmetnili; si črni jidovci; v daljavo, v sam paradiž gleda moje oko... O beli cesti prikrajša, roko v roki, tako lepa, tako mlada, puzbe v srcu in v očeh... Jaz, da vedanem, da ji na pojdem naproti!

Mrva. Kmalu, o brat, boš našel, kmalu ji na pojdes naproti!

Danijon (od ozadja; s popotno palico in culo). Pri zborom, prijatelji! Dajte mi roko vsi... Ura je prišla; če bil ob jid priklenjen, ali na križ prikovan - od jida bi se odrgel in s križa bi stopil, če bi me poklicalo od onkraj morja.

Mrva. Ob tej uri, danijon?

Damjan. Ura je ura! Kri je kakor smrt — ubaje pa je breha ubagati, če spoldne ali opoldne.
Mrva. Ne prideš!

Damjan. Ni pako, če prideš, ali ne prideš. Človek gre, da gre. In če bi prišel ... kaj? ... bi se pač vrnil. Nocoj me je poklicalo od ene strani; tam bi me od te strani poklicalo. Človek, ubegaj, kakor ubeguje da čudežna kri!

Mrva. Kakor ubeguje smrt.

Damjan. Ali smrt. Kam pa ti gres, prijatelj; kam gres ti? Kam drugače nego v smrt? Napravi se po kateri poti ^{kolik} ~~hodiš~~, na koncu je grob.

Poljanec. Vklajenje in povelicanje.

Damjan. Kures je črn most in breha je čez la most ... In dozdeva se mi vse, da mi seč daleč do mostu. Kakor je bežja volja! (Poljanec.) Daj mi roko, tovariš popotni!

Poljanec. Ne vzdignem ji več, glej! In vendar je še tako dolga, dolga pot pred menoj; in vendar bo tako lahek moj korak.

Damjan. Tako je — z lakto nogo na pot in brez hude misli!

Poljanec. Roka se ti krese.

Damjan. Sedena je tvoja.

Poljanec. Kaj ti si roko dajala? Kmalu se bova srečala.

Damjan. Daj Bog!

Mrva. Kmalu tudi midva!

Damjan. Kakor je volja bežja, bratje, kakor je volja bežja! Človeka poklice spomin, od onkraj mosta mu da znamenja; vstani in popotno palico v roko! Gadujic se mi je sanjalo, jo listi. Lepi španski kraljični ... o mladosti, bratje, se mi je sanjalo in kri popotniška je rekla: pojdi! In bi te noge tako skorne ne bile — kakor sta nosim na plečih divoč led.

Mrva. Siv in star si, tudi popotnik!

Damjan. Ne starejši od tebe, brat, ne starejši! ... Bog vama daj srečno pot, daj jo vama in meni! (Vide v ozadje.)

Mrva. Tudi meni je ura bila, poklicalo me je razločno, je je na okno potrkal.

Poljanec. Kerko ti je v srcu?

Mrva. Skrb me je kakor zaljubljenca, ki beže in prebledena od prevelike radosti. Rekel si, da sem najubognejši med ubogimi. Najubognejšemu največje bogstvo, najbolj milosti urednemu največ milosti! Ljubovsko je moje veselje.

Poljanec. Tudi meni: raje nebesko solnce skapi: vse se črne pidoze. Samo še korak, pa stopina - svatovski, kram s svatovskim ercem. Dej mi roko, brez grenkega slovesa.

Mrva. Brez besed! (Da mu roko; tudi študenta vstane in stopida k njemu.)

Poljanec. Tudi vidra, mladica, golobica! Blago, slovljena nama solnina pot v spomladanje vrbove, na visoke planine ... iz luči v luč! Ali sladak in rodovitni bo v srcih spomin na ta črni dom brepenenja ...

Mrva (študenta). Pokličite mater! (Študent na Jessu.)
Glagom, brat, za eno kratko uro!

Poljanec. Glagom, za kratko minuto! (Mrva vidi s študentoma; od desne matri.)

Mati. Ali si sama ostal, ubojec? Lepo gaupi, lepo sanjaj! (Leže k postelji.)

Poljanec. Kmalu bom sanjal, mati, kmalu! Lepe dolge sanje. Če so mi oči vse trude, brezalnice težke. Rad bi že spal, ali treba je čakati, dočakati moram, kar mi je obljubljeno ... Čul sem njene korake, plake solne na srebrni cesti ... Hiti, plaka puzda po srebrnem toku, da bo vse dopolnjeno! ... Ali ne prihajata po stopnicah, ali mi že potrka na duri?

Mati. Upiknila bom svečo, ubojec, da boš mirno spal. Truden si.

Poljanec. Upiknite svečo, saj je solnce preveč! ... Ali ste pri meni, mati?

Mati. Sanjaj! Tudi jaz sem trudna ...

Poljanec (krije, ^{tako pa pogrinalom}). Razdravljena mi, roža čudotvorna, s puzda moja, moje brepenenje ... neznani se k meni, popotniku ... Kie več blyenje, nič več bridkosti ... razdravljena, pamlad ti večna ... O mati, dajte mi roko, da vstanem, da pojdem na to svetlo pot! ... Dajte mi svatovski oblačilo! ...

(^{je ob zadnjih besedah Poljančevih} Oder jz gmiram svetlejši, tako da se razvstajo pidozi; iz ozadja, od leve in desne prihajajo svatovski gostje, sence najprej za pastorem, nato jasn, od luči obžarjeni; Poljanec jih sprejema s svatovski sakuji, rožo v gumbnici.)

Poljanec. Razdravljeni! [†] Težko, ož sežko sem vas čakal! Kd ste hodili, kje ste se mudili? Kje ste ženin in nevesta? Kje je Dioniz, moj mati? Kje je Vida, moja roža? ... Odprite duri nastajaj!

(Iz ozadja Dioniz in Vida, ženin in nevesta, roko - roki, obadva svenčana.)

Poljanec (jima hiti naprodi). O brat, o sestra, čakal sem vaju v krpjenju in veri ... o, pač sto let in tisoč let!

Dioniz. Brat, zdaj je vse dopolnjeno!

Vida. Vse popolnjeno!

Dioniz. Dolga je bila pot, trda in strma!

Vida. Dolga je bila uci, temna in skrapna!

Poljanec. Vse je dopolnjeno, vse popolnjeno! (Poljati Vido in Dioniza.) Zdaj trpi široka bela cesta v večno pomlad!

Dioniz. Ti pojdes z nama!

Poljanec. Ne sam! Glej - ali jih ni tisoč in tisočkrat tisoč? Vsi pojdejo z nama, vsi, ki so pili bridkost krepčenja! ... Gostje, svatje, ali ne vidite, da je miza pogrnjena? Mati, ali ste skrbeli tudi za vino?

Mati. Na mizi je vino!

Vida. Mati, o! mati, popolnjeno od arca!

Poljanec. Ah, kako so od srca nemorne in molne moje oči! ... Vidva lepa, mlada, ali vesela, kaj se mi je sanjalo, ko vaju tako dolgo ni bilo? Sanjalo se mi je, da sta šla po svoji svetli poti kar urej mene, da sem ležal v pustem kraju, med črnimi gredami, čisto sam - svoji bridkosti, in da sem poslušal iz daljave žalostne glasove, vzdihovanje blodnih duš... Ali upanje je svetilo v arcu, mi navedilo...

Vida. Ne klič! spominov, teh žalostnih... Zdaj je jutro, kje so tvoje sanje?

Dioniz. Zdaj je dan - in večer nikoli več!

Poljanec. Nikoli več! ... Anamljeno mi je arce od samih rož, od same pomladi! Glejta, v listih dolgih krdih sanjah se mi je pojavilo, da bi imel eno samo rožo, da bi jo držal v roki, pritisnil jo k ustnicam...

Vida. In Bog se je slisal.

Dioniz. Moje oči iščejo, ne najdejo. Kje so tvoji bratje v krpjenju? Ne okusim vina, dokler jih ne pozdravim!

Poljanec. Napravi sta ti slo - kako sta post izgledala, kam sta se izgubila?

Mruva (iz ozadja). Popolnjeno, svatje!

Vsi. Popolnjeno!

Mruva. Popolnjena, jemin in nevesta! O nevesta, nevestica, priscino ljubljenca, nikar ne ganej, da sem odlašal! Ti bil tako lahek in postojen korak čez črni most! In ~~nikoli~~ nekoliko zamude je bilo, da sem se odresil svoje prebone svrtaice... Arko bi g njo med svate?

Poljanec. Res bi se ne zgodilo.

Mrova. Sanjalo se mi je namreč, da je v moji izbi visela od stropa dolga vrva, na vrvi pa je bila panjka ... čudne sanje; pred tisoč leti je bilo!

Dioniz. Črne sanje, naj jih solnce popije!

Danjan (iz ogledala). Pozdravljeni, svatje! Ne zamerite, ~~stare~~ stare in trudne so bile noze, ~~in~~ komaj ~~da~~ so prestopile črni most. In tudi izgnubil sem se bil, klaval sem, da se Bog namili ... Ali vse to je bilo pred tisoč leti!

Dioniz. Pred tisoč leti! (Vzdigne čašo.) Bratje, vstaj! (Koparci zagroene.)

Danjan. Sanjalo se mi je namreč, da sem sel, sel, sel, kar po polju, kar med vodami, in da je bila strašna noč. Pa mi je legel na srce lepik kamen in sem legel kar na polje in sem paspal...

Dioniz. Jdaj pa je jutro in nečera nikoli več!

Poljanec. Oj nevesta, nevestica, dej! Da ti čisto v oči pogledam, da ti pokazam te bele, lepe roke! Oj nevestica, kod si hodila, ko smo da v daljnih sanjah čakali tvoji verni?

Vida. Vdrla sem bila, kjer mi ne bi škodilo, ne kupenjenja. Tam me pijo veselja kakor žltakovo vino iz glaznega kelihla bi škodilo. Tam je pacčaran poradij. Solnce svetli samo sebi, svetlo je skamenelo, pesmi so neme, beseda je mraz, od kamna so lice, roke ledene ... Oj dragi, strah me je bilo!

Dioniz. Bratje, v solnce, na spomladansko polje! Tam je prostora za naš svatovski ples, od gore do gore, od gore do morja ... tisoč nas je!

Poljanec. Tisočkrat tisoč!

(Vse ogledajo na polje; od daleč se oglasi vesela svatovska godba; izba se polagoma temni, ogledje prikazuje se solnce na polje, ^{počasi} ~~se~~ razmatkne, ^{čudovito} ~~čudovito~~ pomladanska pokrajina, ^{prej} ~~prej~~ v svetlo.)

Vida. Solnce sijaj, svate pozdravljaj!

~~Poljanec~~ Dioniz. Ni skamenelo!

Poljanec. Iz noči je porojeno!

Dioniz. Ne mudite se, svatje, hitimo s pomeni! ... (Vsi odhajajo na polje; od daleč se oglasi vesela svatovska godba; izba se polagoma temni, ogledje se strne, črni židovi se požigajo; glasha utihne; noč.)

Poljanec (na postelji). Mati!

Mati (se vzdrami). Kdo je? Kdo je?

Poljanec (sepetaje). Mati ... dajte mi roko ... do notranjosti mi jo dajte! ... Ali doli ste mi kamen na prsi ... o Bog, namili se!

(V ogledlu se počasi duri odpro; Vida in Dioniz; obadva upognjena, prideta s trudnimi koraki.)

Vida (prosi). Mati, o, Mati!

Poljanec. Saj, namili se ... roko mi vžigni, odpu mi
oči ... Vida! *niče omagala na poti, se le vidiva...*

Dioniz. Luci! Luci! - Ti se prepogneš brat, dragi
iskal sem jo in sem jo našel - glez! *(Mati puzje ovesč.)*

Vida. Dragi, abogi, od uca žubljem! *Prisena najin!*

Poljanec. Jakvaljena, jakvaljena! ... Skloni se nižje,
isto blizu, ne vidim se ... Kaj so jic slepe moje oči:
moja roka je od kamna ... Ročno mi. Saj ... k nastričam!
(Vpne se, pogleda jo središnji in omakne.) Jakvaljena!

Dioniz *(poklekne in prime njegovo roko)*. Kam,
o brat, kam? Kaj nisi doletel z menoj ... z menoj
na lepšo pot? ... Vstani, pojdi, kerkar si!

Mati *(pokriže Poljanca)*. Najlepšo pot je del! *matino!*
Vida *(se oklene Poljanca kraj vratu in ga poljubi)*.

Osebe :

Lepa Vida
Kjens mati
Kajane
Mina

Danjan

Gioniz
Solinar
Milena
Zdravnik
Droge Skudentov
Slujabnica
Lualje

